

חידוש הסמיכה בימינו.

גרי כהן

שיטת הרמב"ם בעניין אפשרות חידוש הסמיכה בפרט, ומשנתו בענייני הגאולה בכלל.

מבוא.

במאמר זה לא נבקש לחדש דבר. מטרתנו הינה: ביאור השיטות הבסיסיות בדבר אפשרות חידוש הסמיכה (וממילא הסנהדרין). לשם כך נערכה העבודה בסדר עולה – מדברי הרמב"ם עצמו ולאחר מכן דברי המבארים אותו והחולקים עליו. מטרתנו בחלקה השני של העבודה (מפרק ה' ואילך) העמקה בתפיסתו הכוללת של הרמב"ם בענייני הגאולה.

תוכן:

א. חידושו של הרמב"ם בדבר האפשרות לחדש את הסמיכה.

ב. מחלוקת ר' יעקב בי רב ומהרלב"ח לדעתו של הרמב"ם .

ג. הרדב"ז – אוחז בדעת מהרלב"ח אך סבור שהרמב"ם אכן התכוון למה שהבין מדבריו של ר' יעקב בי רב .

ד. ביאור נוסף בשאלה – מהי אכן עמדתו של הרמב"ם, בדבר 'אימוץ' חידושו להלכה?

ה. שיטתו ותפיסתו של הרמב"ם בעניין שלבי הגאולה ומרכיביה .

ו. בסיום – העמקה נוספת באשר לתפיסת הרמב"ם לתפקיד אליהו לעתיד לבוא .

ז. נספח "גילוי דעת" של הרב הראשי לישראל, הרב הרצוג ז"ל בדבר אפשרות חידוש הסמיכה והסנהדרין בימינו .

ח. דברי סיכום קצרים .

ט. אסיפת המקורות (בבליאוגרפיה) .

א. אפשרות חידוש הסמיכה, לרמב"ם.

נפתח בציטוטים מהמקורות המרכזיים בהם פורש לפנינו הרמב"ם את שיטתו : פירוש המשניות למסכת סנהדרין פרק א' משנה א' :

"סמיכת זקנים . . . בשלושה . . . האיש אשר ראוי למנותו יאמרו לו ב"ד הממנים אותו אתה רבי פלוני סמוך אתה ורשאי אתה שתדין דיני קנסות ובוזה יהיה האיש ההוא סמוך והוא נקרא אלוהים וידין כל הדינים ודבר זה לא יהיה כי אם בארץ ישראל . . . וכשתהיה לו סמיכה בארץ ישראל הוא רשאי לדון דיני קנסות ואפילו בחו"ל לפי שמעיקרנו סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ . . . ויראה לי כי כשתהיה הסכמה מכל החכמים והתלמידים להקדים עליהם איש מן הישיבה וישימו אותו לראש, ובלבד שיהא זה בארץ ישראל כמו שזכרנו, הנה האיש ההוא תתקיים לו הישיבה ויהא סמוך ויסמוך הוא אחר כן מי שירצה. שאם לא תאמר כן אי אפשר שתמצא ב"ד הגדול לעולם לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך על כל פנים והקב"ה יעד שישבו כמו שנאמר: "ואשיבה שופטיי כבראשונה ויועציי כבתחילה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק". וזה יהיה בלא ספק כשיכוון הבורא יתברך לבות בני אדם ותהיה זכותם ותשוקתם לה' יתברך ולתורה ותגדל חכמתם לפני בוא המשיח כמו שהתבאר בזה בפסוקים הרבה במקרא".

ואלה דברי הרמב"ם בהל' סנהדרין פרק ד' הלכה יא':

" הרי שלא היה בארץ ישראל אלא סומך אחד, מושיב שניים בצידי וסומך שבעים כאחד או זה אחר זה ואח"כ יעשה הוא והשבעים ב"ד הגדול ויסמכו בתי דינים אחרים. נראין לי הדברים שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם הרי אלו סמוכים ויש להם לדון דיני קנסות ויש להם לסמוך לאחרים. אם כן למה היו החכמים מצטערים על הסמיכה כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישראל. לפי שישראל מפוזרים ואי אפשר שיסכימו כולם ואם היה שם סמוך מפי סמוך אינו צריך דעת כולם אלא דן דיני קנסות לכל שהרי נסמך מפי ב"ד. והדבר צריך הכרע".

מן הדברים עולה שהקמתו מחדש של ב"ד סמוך היא בעייתית מפני שהאופן לחידוש הסמיכה הנידון ע"י חכמים מתבסס על מציאות שבה יש לפחות חכם סמוך אחד, ולחכם סמוך זה אמורה להיות הרשות לסמוך אחרים. אבל במציאות הריאלית, שבה פסקה שושלת הסמיכה, אין ולו חכם אחד שהוא סמוך שיכול להיות בבחינת סומך ראשון לאחרים.

ב. מחלוקת רבי יעקב בי רב והרמב"ם

על דברי הרמב"ם העיר ה"לחם משנה" (הל' סנהדרין פרק ד', הל' יא'): כאן כתב רבינו והדבר צריך הכרע, ובפירוש המשנה (סנהדרין פרק א' משנה א') הכריע הדבר, וכבר רצה הרב הגדול מהרר"י בי רב ז"ל להסכים דבריו עם פירוש המשנה והרב מהר"ר לוי בן חביב חולק עליו.

ונבאר:

לדעת ר' יעקב בי רב פוסק הרמב"ם שאפשר לחדש את שושלת הסמיכה בבחינת "יש מאין" אם יסכימו רוב החכמים לסמוך חכם אחד ביניהם, והוא יסמוך אחרים, ובלבד שיהיו הסמוך והחכמים בארץ ישראל.

לא כך סבור הרלב"ח, לדעתו, חזר בו הרמב"ם בזקנותו, במה שכתב בספרו "היד החזקה" - מדבריו הראשונים שכתב בצעירותו בפירוש המשניות. ואומנם ניסוח לשון הפתיחה של הדיון בשני המקומות "ויראה לי", "נראין לי הדברים", מעיד על הגישה היסודית של הרמב"ם, היינו שאין בדבריו משום פסיקה, אלא הצעה, העלאת סברה. ובעיקר הלשון של חתימת הדיון ב"יד החזקה", "והדבר צריך הכרע", מעיד על כך שאין הרמב"ם מכריע בשאלת הדרך לחידוש הסמיכה.

טענה זו דוחה ר' יעקב בי רב. לדעתו, לשון החתימה "והדבר צריך הכרע" מוסבת רק כלפי השאלה שהעלה הרמב"ם בסיפא ("למה היו החכמים מצטערים על הסמיכה"). אבל הרישא - אין בה ספק, ואפשר להתחיל בה מחדש את הסמיכה ע"י הסכמת רוב חכמי ארץ ישראל.

(בפירוש של הרידב"ז על הרמב"ם ב"יד החזקה" אנו שומעים איזכור לטענות נוספות של הרלב"ח נגד ר' יעקב בי רב. מסתבר שמלבד המחלוקת בשאלת הבנת דברי הרמב"ם, לא הקפיד ר' יעקב בי רב למלא אחר התנאים שהציג הרמב"ם, היינו שכל החכמים שבא"י ישאו ויתנו בנושא במעמד אחד ואם יסכימו כולם למנות אחד מהם לראש - יהיה הוא סמוך ראשון ואז יסמוך הוא אחרים - ובלבד שיהיה זה חכם ובקיא גדול בכל מקצועות התורה שיוכל להכריע בכל השאלות ההלכתיות. לטענת הרלב"ח, נכשל ר' יעקב בי רב בכל אלה, ואף יותר מכך - לא נתקיים דיון מוקדם מלכתחילה; הסמיכה שסמכוהו חכמי צפת לא נעשתה על דעת כל חכמי א"י ורק בדיעבד הם ביקשו אישור לסמיכה מאת חכמי ירושלים. לדעת הרלב"ח, משנעשה כבר הניסיון שלא כדין, נכנס הנושא לפולמוס ולפיכך אין להעלות על הדעת שיתכן בכלל לדון בו מחדש בלי פניות אישיות. מעבר להסתייגות מטעמים מעשיים עקרוניים נראה לרלב"ח מעשהו של ר' יעקב בי רב משולל כל תוקף הואיל ומדובר במניעים חיצוניים בעניין הטעון הכרעה הלכתית טהורה. לדעתו, די בנימוק זה כדי לפסול את המעשה מיסודו גם אם היו מקפידים למלא אחר כל התנאים שהציג הרמב"ם.)

ג. שיטת הרדב"ז

גם הרדב"ז עצמו מאמץ את גישתו העקרונית של מהרלב"ח בהתנגדות לרעיון חידוש הסמיכה כפי שהביאו הרמב"ם. לרדב"ז (בפירושו על ה"יד החזקה" הל' סנהדרין פ"ד הל' יא') ביקורת על שיטת הרמב"ם. לדבריו, מניח הרמב"ם שתי הנחות יסוד, האחת: הקב"ה הבטיח שיחודש בית הדין הגדול כנאמר "ואשיבה שופטייך כבראשונה" וכו', והשניה: הקב"ה קבע שזמן השבת המשפט יהיה לפני ביאת המשיח

והקושי: מאחר וחידוש הסמיכה יכול להיעשות רק על ידי מי שהוא סמוך מלכתחילה והואיל ונתבטלה הסמיכה מישראל איך ניישב בין החזון למציאות?

הצעת הרמב"ם לדרך שונה לחידוש הסמיכה, היא דחוקה הואיל ואינה מתבססת על יסודות הלכתיים אלא על שיקול דעת הגיוני, ומטעם זה מסרב הרדב"ז לקבלה, כדבריו בפירושו שם:

"הראיה שכתב רבינו בפירוש המשנה לדבר אינה ראויה לסמוך עליה
וז"ל שאם לא תאמר כן א"א שתמצא בית דין הגדול לעולם. לפי
שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך על כל פנים".

הרדב"ז דוחה, אם כן, את הצעת הרמב"ם בנוגע לאופן חידוש הסמיכה והוא מציג שלוש אפשרויות אחרות אשר על פיהן תחודש הסמיכה על ידי מישהו שהוא כבר סמוך. ועל ידי כך תחודש הסמיכה בבחינת "יש מיש" ולא בבחינת "יש מאין". אפשרויות אלו אינן סותרות את הדרישה ההלכתית, ובכך יתרון:

האפשרות הראשונה - סמיכה על ידי אליהו הנביא. "אליהו בא לפני המשיח כמבואר בכתובים ובדברי רז"ל והרי הוא סמוך ויסמוך אחרים לפני בא המשיח".

האפשרות השנייה - הסומך יבוא מקרב עשרת השבטים. הם יבואו לפני בא המלך המשיח לעשות מלחמות ומאחר שהם סמוכים - יסמכו אחרים, ותחודש על ידי כך שושלת הסמיכה. "ובני ראובן העתידים לבא ולעשות מלחמות לפני בא המלך המשיח מאן לימא לן שלא יהא בהם סמוך מפי סמוך והוא יסמוך אחרים".

האפשרות השלישית - סמיכה על ידי המשיח עצמו. "אמרו במדרשות שהמשיח יתגלה בגליל ויחזור ויתכסה. ומאן לימא לן שלא יסמוך בית דין בזמן שיתגלה תחילה".

ד. אליבא דהרמב"ם - האם חידושו בבחינת הלכה למעשה?

מהי אכן עמדת הרמב"ם במחלוקתם של ר' יעקב בי רב והרלב"ח בדעתו שלו? ובכן, לרבותינו הראשונים (שחיו בסה"כ שניים או שלושה דורות אחרי הרמב"ם) היה ברור לחלוטין שלדעת הרמב"ם אפשר לחדש את הסמיכה, כפי שהציע בפירוש

המשניות, (ולא חזר בו כפי שמבקש לטעון הרלב"ח) הלא הם – המאירי על המשנה בסנהדרין שם, "הכפתור ופרח" פרק י', בעל התוספות מאנגליה, רבי יעקב חזן מלונדריש (=לונדון) בספרו עץ חיים בהלכות דיינים פרק ג'. לא רק זאת אלא שעוד, שכל אלו לא העירו כלום על דברי הרמב"ם דהיינו שהסכימו איתו שאפשר לחדש את הסנהדרין. וכן הרשב"א בחידושיו לבבא קמא דף ל' מביא את הרמב"ם ומסתפק בדבריו, ולכן אפשר לדון מהי דעת הרשב"א, אולם אין שום ספק שהרשב"א הבין שלדעת הרמב"ם ניתן לחדש את הסמיכה. העולה בידינו: לדעת הרמב"ם, הכפתור ופרח, המאירי ועץ חיים, אפשר לחדש את הסמיכה. אולי גם דעת הרשב"א כן. וכן היתה דעתו האחרונה של מרן הראי"ה קוק ז"ל בכתבו בה' בכסלו תרצ"ה (חודשים ספורים טרם פטירתו):

"שמצד הויכוח בגופי ההלכות יש לנו אפשרות להראות פנים לצד הנוטה כלפי ההון. בכל זה, אינני רואה אפשרות של כינוס הדעות בין חכמי ישראל בדורנו הלקוי אולי יותר מכל הדורות מהקטגוריה של תלמידי חכמים . . ."

הרי שהסכים שאפשר, עקרונית, לחדש את הסמיכה ועוד ישנה עדות מפי כתבם של שני עדים נאמנים שמרן הראי"ה רצה וניסה לחדש את הסמיכה והסנהדרין, הלא הם הרב מימון בספרו "חידוש הסנהדרין במדינתנו המחודשת" פרק תשיעי, והרב צבי מקובסקי בספרו "ואשיבה שופטיך" בכמה מקומות, ובמיוחד בעמוד פה' שכותב שם ששוחח עם מרן הראי"ה בפרטות בשאלה האם מספיק רוב החכמים או דווקא "כל" והעיד שהראי"ה הסכים בפה מלא כי לאו דוקא "כל", אלא רובו ככולו]. הרי שדעת הרמב"ם הולכת בד בבד עם דבריו הנמרצים "באגרת השמד" (עמוד קיט' מהדורת הרב קאפח):

"אבל אותם שמשלים עצמם ואומרים שיעמדו במקומם עד שיבוא מלך המשיח לארץ המערב ואז יצאו וילכו לירושלים איני יודע איך יבטל מהם השמד הזה אלא עוברים הם ומחטיאים זולתם ועל כיוצא בהם אמר הנביא "וירפאו את שבר בת עמי על נקלה לאמר שלום שלום ואין שלום" כי אין זמן לביאת המשיח כדי שיתלו בו ויאמרו עליו הוא קרוב או רחוק. וחייב המצוות אינו תלוי בביאת המשיח, אלא אנו מחויבים להתעסק בתורה ומצוות ונשתדל לעשותם בשלמות ואחר שנעשה מה שאנו מחויבים אם יזכנו ה' אנו או בנינו או בני בנינו לראות את המשיח הרי זה טוב יותר ואם לאו לא הפסדנו כלום אלא הרווחנו בעשייתן מה שאנו מחויבים".

הדברים לעי"ל מהווים חלק משיטתו הכללית והעקבית של הרמב"ם, דהיינו שאנו מחויבים בכל המצוות כולם ללא שום יוצא מן הכלל לכל הדורות כולם. אם כך, אין שום מצווה שהיא, שתלוי קיומה באיזה דור שהוא בגילוי על טבעי או נבואי, אלא כל המצוות כולן נתונות בידינו לקיימן בדרך הטבע בעולמנו זה באופן רגיל פשוט וטבעי.

ה. החזרת הנורמליזציה.

נאמר בקצרה שזו גם תפיסתו של הרמב"ם בגאולה שאינה אלא החזרת הנורמליזציה בהלכה בדרכים טבעיות לגמרי ללא שום התערבות ניסית. וכך הם דבריו בהלכות מלכים ב"יד החזקה" פרק יא' הל' ד' בדפוס רומי (כי בדפוסים הרגילים שובש עד למאוד. אם אזכה להניח ידי על נוסח זה המתוקן, אביאנו בל"נ בהמשך חיבורי או כנספח).

שיטתו זו של הרמב"ם באה לידי ביטוי גם לעמדתו בעניין זמן חזרת אליהו הנביא ותפקידו אז, עניין זה של ביאת אליהו הוא במשנה האחרונה של מסכת עדויות:

"אמר רבי יהושע מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב אלא..."

וכתב שם הרמב"ם (מהדורת הרב קאפח) –

"לא נשמע משה לשון זה אלא נשמע ממנו העניין לפי שמה שהודיע ביאת המשיח מפורש בתורה אם יהיה נדחך בקצה השמים, ושב ה' אלהיך, ומל' ה' אלהיך, וזולת אלה, וכן הודיעם בשם ה' במה שיקדם לפניו, וגורמיו, ושיבוא לפניו איש יכשיר לפניו את העולם והוא אליהו, להודיעם שאותו האיש לא יוסיף ולא יגרע בתורה אלא יסלק מעשי העוול בלבד ואין בזה מחלוקת ולא הכחשה אבל הייתה המחלוקת במהות העוול שיסלק" וכו'.

הרי שסבר הרמב"ם שאלהו יבוא לפני המשיח וכן סבר שהנביא שיבוא לפני המשיח הוא אליהו עצמו, וכל זאת כתב שלא יוסיף ולא יגרע בתורה וזו בדיוק לשונו בסנהדרין (פירוש המשניות, פרק א' משנה ג', מהדורת הרב קאפח):

"לפי שאם לא תאמר כן (דהיינו – חידוש הסמיכה ע"י הסכמת החכמים) לא תהא אפשרות מציאות בית דין הגדול לעולם לפי שצריך כל אחד מהם שיהא סמוך בלי ספק והרי כבר הבטיח ה' בשיבתם באומרו "ואשיבה שופטיך כבראשונה". ושמא תאמר שהמשיח ימנה אותם ואע"פ שאינם סמוכים הרי זה מוכחש לפי שכבר ביארנו בהקדמת ספרנו זה שהמשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע ממנה לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבע"פ. ואני סבור שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח וזה יהיה מסימניו אמר "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחילה ואחרי כן יקרא לך עיר הצדק" וכו'.

אם כן בנימוק זה (בעדויות בסנהדרין) דוחה הרמב"ם את האפשרות שהמשיח או נביא יחדשו את הסמיכה, ובדיוק במילים אלו כתב כן לגבי אליהו. הרי שדעת הרמב"ם שהלכה למשה מסיני, שאלהו לא יסמוך בין יבוא לפני ביאת המשיח ובין יבוא אח"כ בין אם הוא אותו אליהו בין אחר. ולכן לדעתו לא תתכן מציאות ב"ד

הגדול לעולם ואפילו לאחר ביאת המשיח ולאחר ביאת אליהו - ללא חידוש הסמיכה ע"י הסכמת החכמים. (ולא ניתן לומר שחזר בו בעדויות ממה שכתב בסנהדרין כיוון שגם בפירוש המשניות לבכורות פרק ד' משנה ג', מהדורת הרב קאפח, כתב - "וכבר ביארנו בתחילת סנהדרין שאין נקרא בי"ד סתם אלא סמוך בא"י בין שהיה סמוך מפי סמוך או בהסכמת בני א"י למנותו ראש ישיבה, לפי שבני א"י הם הנקראים קהל וכו'. הרי שגם לאחר שכתב שהנביא שיבוא לפני המשיח הוא אליהו עצמו, עדיין החזיק בדעתו שהסמיכה תחזור רק ע"י הסכמת החכמים.]. ובאשר לחיבורו של הרמב"ם בהלכות סנהדרין פ"ד ה"א (והבאנו דברו בתחילת חיבורנו), כזכור שם כתב את ענין חידוש הסמיכה אלא שבסוף ההלכה כתב "והדבר צריך הכרע":

הרבה פירושים הוצעו באשר לשאלה על מה מוסבים הדברים "והדבר צריך הכרע". לעיל גם הבאנו את הבנת מהרלב"ח ור' יעקב בירב לדברים הללו. אולם ניתן לומר, שאפילו אם מילים אלו מוסבות על ענין חידוש הסמיכה, אין פירוש הדבר שהרמב"ם נסתפק באפשרות זו, משום שאלו נסתפק בכך לא היה כותב כלל ענין זה ומטריד את המעיינים בדברים מסופקים, אלא שמנהגו של הרמב"ם בכל מקום שכותב דבר שאינו מפורש לכתוב "נראה לי", ולכן כאן שכתב חידוש, מחמת השקפתו הכללית על ענייני נבואה, אליהו, ומשיח כתב "והדבר צריך הכרע" כיוון שישנם בעלי השקפות אחרות. אבל לו עצמו לא היה שום ספק שלא קיימת כלל שום דרך אחרת לחידוש בי"ד, לא ע"י אליהו ולא ע"י משיח, אלא בדרך זו בלבד.

ו. מה תפקידו של אליהו?

נקודה נוספת להעמקה בענין שיטת הרמב"ם באשר לאליהו ותפקידו לעתיד לבוא:

נשאלת השאלה, מניין לרמב"ם הוודאות שאליהו לא יוכל לחדש את הסמיכה והרי אליהו עצמו ודאי סמוך, ותעיד על כך לשון הרמב"ם בהקדמתו ל"משנה תורה": "אליהו ובית דינו?"

אם נתלה את וודאותו של הרמב"ם - במשנה בסוף עדויות (שהבאנוה לעיל, וכן את דברי הרמב"ם בפירושו עליה) המגדירה את תפקיד אליהו לעתיד לבוא, כלומר - שמקובלנו הלכה למשה מסיני שחידוש הסמיכה לא יהיה חלק מתפקידי אליהו הנביא, הרי שיש מקור לרמב"ם לשלול אפשרות חידוש הסמיכה מאליהו. אך הראיה מהמשנה בעדויות, אינה מוכרחת כלל ועיקר, והסיבות לכך:

א. הרדב"ז בהלכות מלכים יב', ב' כותב: יעמוד נביא לישראל וגו', דכתיב

"לפני בא יום ה' הגדול והנורא, והשיב לב אבות וגו', ואני סובר

שהוא יסמוך סמוכים בא"י כאשר כתבתי בהלכות סנהדרין ע"ש.

האם יתכן לומר שהרדב"ז חולק על דעת חכמים במשנה בעדויות (לפי הבנתנו עד

כה) שהם מגבילים ומגדירים את תפקיד אליהו במשים שלום ותו לא?

ב. אם אכן המשנה בעדויות הינה ההגדרה הבלעדית והממצה של

תפקיד אליהו הנביא איך יפרנס הרמב"ם כל אותם משניות

סתומות: "יהא מונח עד שיבוא אליהו" (בבא מציעא פרק א'

משנה ח') "לא יגע בהן עד שיבוא אליהו" (שם פרק ב' משנה ח'), ועוד? וגם קשה לומר שביטויים אלו נאמרו מפי תנאים החולקים על דעת חכמים במשנה בעדויות. הרי שיש להבין משמעות חדשה: משנה זו מתייחסת אך ורק למה שנקרא בלשוננו היום "תחום יחסי אנשי", אבל אינה נוגעת נגיעה כל שהיא בתפקיד אליהו כ"יועץ משפטי".

ובאנו, אם כן, פעם נוספת לקושיה - מניין לרמב"ם הוודאות שלא יוכל אליהו לסמוך ולחדש הסנהדרין?

ובכן, ייתכן וניתן לומר שהרמב"ם סבור כי מבחינה הלכתית אין אליהו נחשב עתה ל"סמוך" משום שבשעה שעלה בסערה השמיימה פקע ממנו שם "סמוך". (מה שאין כן לרלב"ה ולרדב"ז וסיעתם שיסברו שגם עתה נחשב לסמוך). ואף כי לכאורה יש סתירה לדברנו מדברי הרמב"ם עצמו שפקק בהלכות טומאת מת (פרק א' הל' יג) כי הסוגיה במסכת בבא מציעא דף קיד' ע"ב - "לאו כהן הוא מר"?!

וכהסבר ה"כסף משנה" (שם) דהיינו דלא פקע שם כהונה מאליהו, אע"פ שעלה השמיימה. הרי שניתן לחלק בפשטות ביו כהונה לסמיכה: קדושת כהונה שהיא תולדתית, תורשתית, לא תפקע כל זמן שלא נתחללה, ומה שאין כן לגבי סמיכה שהינה תלויה בשכל ובעמל התורה הנקנה, הרי שמסתבר לומר כי יפקע ממנו השם "סמוך" בשעת מיתה או עליה מן העולם הזה.

ובעניין הקושיה השניה שהקשנו, באשר לאותן המשניות שכתוב בהן "עד שיבוא אליהו", נראה שאין כוונתם (אליבא דרמב"ם כמוכן), לומר שעם ביאתו של אליהו יתהווה שוב מצב של "אליהו ובית דינו כבראשונה". משום שאליהו לא ישמש דיין כלל אלא רק בתורת נביא יאיר עינינו בתורה, וחכמים אחרים יפסקו ההלכות והם יהיו הדיינים.

ז. נספח - "גילוי דעת" של הרב הראשי של ישראל הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג בדבר חידוש הסמיכה והסנהדרין בישראל.

והנה בנוגע להצעה לייסד שוב את הסנהדרין הגדולה בזמננו, מובן מאליו שהיא לא תבוא בחשבון אלא לענין בירור ההלכות, למעשה אמנם, אבל רק בירור ההלכות. ממשלת ישראל בשום אופן שבעולם לא תיתן לועדה של הרבנים יהיו אפילו שבעים ואחד, ואפילו מאה ועשרים ככנסת הגדולה, לטפל בענייני המדיניות וכדו'.

ממשיך הרב לפרט מכשולים אחרים המדאיבים את הלב ומקשים מאוד בחידוש הסנהדרין [הכרת רבני חו"ל בבית הדין הגדול שיוקם, קנאות מצד פלגים מסוימים ביהדות החרדית שלא יסכימו לקבל עליהם שום מרות רבנית אחרת גדולה ככל שתהיה, מה יהא יחסו של הציבור הרחב היהודי בארץ ובעולם כלפי הרעיון של יצירת סנהדרין וממילא מחאות ותגובות חריפות וא"כ נח שלא תברא סנהדרין זו כלל! ועוד, עיין שם].

"ועתה לעצם הדבר מבחינת ההלכה:

אפשר לחדש את הסמיכה מבלי להקים סנהדרין, ושהסמוכין לא יהיו מיזופי כח אלא לדון דיני קנסות, אבל אי אפשר לסנהדרין מבלי סמיכה וכבר הורה רבינו הגדול ז"ל שבית דין הגדול וכו', כל אחד מהם צריך להיות סמוך מפי סמוך. וכמה נחלקו בימי מהר"י בי רב והרלב"ח על עצם הסמיכה, וכמה קשה הוא הדבר לחדש הסמיכה בימינו, וזה מלבד הקושי בדבר, שאין סומכין אלא למי שראוי להורות בכל התורה כולה! אין אני שולל בהחלט גמור את חידוש הסמיכה, אבל כמה קשה הדבר, אני מגיד וחוזר ואומר שצריך לשנים מרובות של עיון וחקירה ומשא ומתן עד שהדבר יוחלט אצל הרוב הגדול והמכריע של חכמי הדור.

היזהרו אחים! מרגלית מזהירה יש לנו שסנהדרין גדולה שמה אל תוציאו אותה בשוק בדרך של זלזול, נמצאתם מאבדים טובה מישראל ואתם, רבותי, רבנים גדולים ונכבדים, אל תתפעלו מהמונים אתכם באובדן ההשפעה וכדו'! הן גואלכם חזק והוא ידרוש את כבוד התורה מיד המקילים בו אך אל תפסעו פסיעה גסה, העלולה לאבד את מאור עינינו!...

"ועתה, לסוף, הנה יש לנו, ת"ל, בירושלים עיר קודשית, ת"י, גוף הראוי להיות מעין סנהדרין הגדולה, והוא הרבנות הראשית לישראל! בו טפלו, אותו הרחיבו, אותו הגדילו, בו הוסיפו כח! כבר בדור שלפנינו התלהבו גדוליו, וביניהם גדולי וצדיקי ישראל, קודמי הרא"י הכהן קוק, והרידב"ז בעל הפירושים והחידושים על הירושלמי זצוק"ל, בשביל הרעיון הגדול של ועידה רבנית עולמית.

שוב החזיקו ברעיון ההוא! ויקום ויקום גוף בישראל שהוא אמנם לא יהיה עוד ממש כמו סנהדרין הגדולה, אף לענין פיסוק הלכות למעשה, מכל מקום, ממילא יתקרב ב"ה לדרגה זו, ויימצאו מעטים בישראל שלא יקבלו סמכותו בספיקות בתורה להלכה למעשה, עד אשר יערה רוח ממרום ותחזור בסנהדרין הגדולה ואז יבוא משיח צדקנו, אמן ואמן!"

יצחק אייזיק הלוי הרצוג

ראש הרבנים לישראל
עיה"ק ירושלים ת"ו

ח. דברי סיכום:

בעבודה זאת בחרנו לדון בשתי נקודות מרכזיות (אשר זיקה חזקה ביניהן):
האחת – הדעות השונות בדבר אפשרות חידוש הסמיכה שלא ע"י "סמוך"
השניה – משנתו הסדורה של הרמב"ם בענייני הגאולה, כפי שהיא מתבטאת בהגדרתו
את תפקידי אליהו והמשיח. משנתו זו נובעת מגישתו האמונית הכללית הגורסת כי
עם ישראל מחוייב בכל המצוות כולם בכל דור שהוא וללא שום תלות כלל בגילויים
על טבעיים כלשהם. מכך מתבקשת גם שיטתו בעניין חידוש הסמיכה.
ולעניין מימוש הלכה זו בימינו אנו, בחרנו להביא את דבריו המאלפים של מרן הרב
הרצוג זצ"ל בדבר הצורך והאפשרות הריאלית לחידוש הסמיכה. דומה, כי אין מה
להוסיף על דבריו.

בציפיה לישועה
ובתפילת: השיבה שופטינו כבראשונה
ויועצינו כבתחילה
והסר ממנו יגון ואנחה.
אמן.

ט. אסופת המקורות (ביבליוגרפיה):

רמב"ם, פירוש המשניות למסכת סנהדרין פ"א, משנה א'.
רמב"ם, היד החזקה, הלכות סנהדרין פ"ד הלכה יא'.
פירוש ה"לחם משנה" (שם).
הרב י"ל הכהן מיימון "חידוש הסנהדרין במדינתנו המחדשת".
י' כץ, "מחלוקת הסמיכה בין רבי יעקב בי רב והרלב"ח" "ציון" כרך טז' התשי"א.
פירוש הרדב"ז על הרמב"ם ב"יד חזקה", הלכות סנהדרין פ"ד הלכה יא'.
"חידוש הסמיכה – חליפת מכתבים", ברקאי כרך ה', התשמ"ט.
"ואשיבה שופטיך" הרב צבי מקובסקי.
רמב"ם, "איגרת השמד" מהדורת הרב קאפח.
רמב"ם, פירוש המשניות למסכת עדויות, משנה אחרונה.

רמב"ם, פירוש המשניות למסכת בכורות, פ"ד משנה ג'.
פירוש הרדב"ז על הרמב"ם ב"יד חזקה", הלכות מלכים פ"ב הלכה ב'.
"גילוי דעת בדבר חידוש הסמיכה והסנהדרין" הרב הראשי י.א. הלוי הרצוג, "תלפיות"
שנה ו' חוב' א'-ב'.
"נסיונו של ר' ישראל משקלוב לחדש את הסמיכה לאור מקורות חדשים" ד"ר א.
מורגנשטרן, "סיני" כרך המאה.

